V. Senkapiai
Old Cemeteries

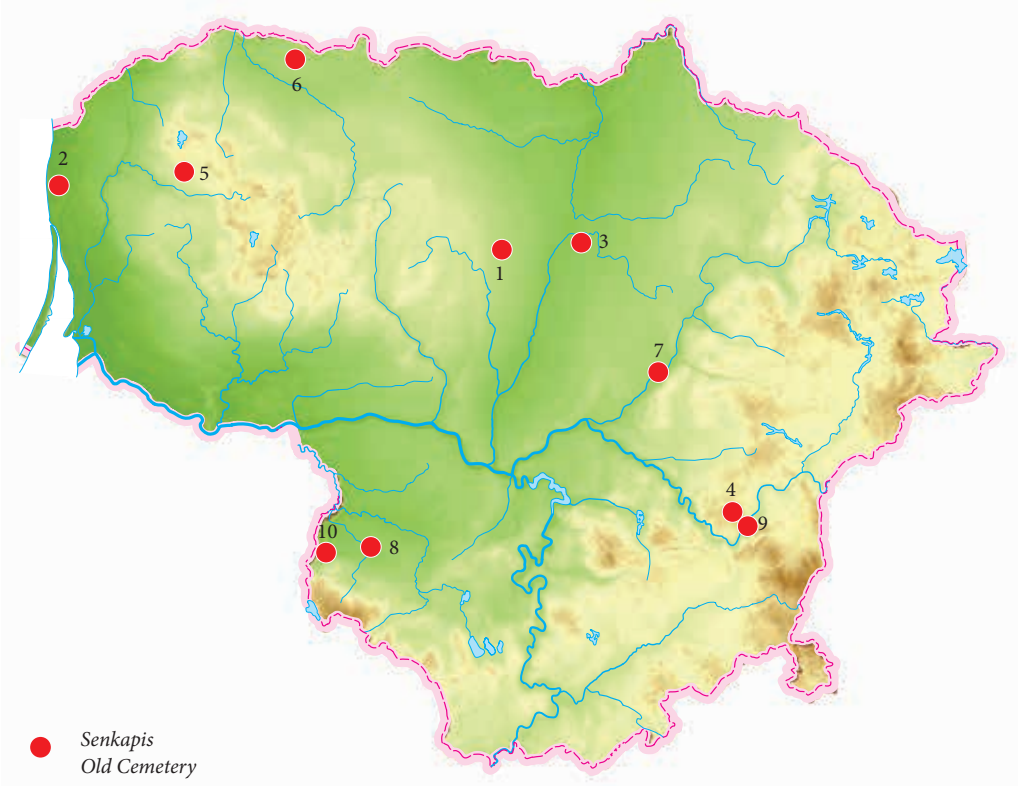

1. *Naujasodis*
2. *Palanga*
3. *Panevėžys (ir XV)*
4. *Pilaitė (žr. VI)*
5. *Plungė (žr. XV)*
6. *Purpliai*
7. *Ukmergė (žr. IX)*
8. *Vilkaviškis (žr. XV)*
9. *Vilnius (ir VI, XV)*
10. *Virbalis*

Ugnius Budvydas

Naujasodžio senkapis

2021 m. buvo atlikti žvalgomieji ir detalieji tyrimai Naujasodžio senkapio (UK 2500) (Radviliškio r., Pakalniškių sen.) teritorijoje. Tyrimus inicijavo KPD, siekdamas patikslinti objekto vertingąsias savybes ir teritorijos ribas.

Senkapis yra apie 470 m į Š nuo Naujasodžio kaimo, 60 m į Š nuo Naujasodžio g. 51A sodybos. Paminklo teritorija Š ir ŠR ribojasi su Naujasodžio tvenkiniu bei pylimu. P bei R teritorijos dalyje yra griovys (tikriausiai buvusi upelio vaga). Nustatyta apie 75x50 m dydžio apaugusi medžiais bei krūmais paminklo teritorija (2800 m^2 plotas), kuri priklauso privačiam asmeniui.

1986 m. MMT lankantis Radviliškio rajone buvo nurodyta, kad prie Stonių sodybos, šlaite link tvenkinio, išarta kaukolių ir ietigalių (*ATL 1986 ir 1987 metais*, 1988, p. 181). Vadovaujantis šiais duomenimis, 1992 m. radimvietė kaip senkapis įrašyta į išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašą. 1999 m. spalį KPC vykdė jo žvalgomuosius tyrimus (Bronius Dakanis). Ištirtos dvi 2x5 m dydžio perkasos (20 m^2). Kapų ar archeologinio sluoksnio neaptikta (*LIIR*, f. 1, b. 603).

2021 m. Naujasodžio senkapio teritorijoje bei aplinkoje metalo ieškikliais nuosekliai žvalgytas apie 3400 m^2 plotas. Paminklo teritorijoje rasta tik XX a. būdingų buitinių šiukšlių, archeologinių radinių neaptikta. Tolesniame etape atlikti žvalgomieji ir detalieji tyrimai – ištirtos 4 perkasos (79,3 m^2) (1 pav.). Perkasos 1 ir 2 tirtos ŠV ir centrinėje paminklo dalyse. Jose archeologinių radinių ar kapų neaptikta. KPC siūlymu perkasa 3 kasta kapčiaus vietoje, kurį, anot sklypo savininko bei ankstesnės ekspedicijos dalyvių, XX a. pradžioje supylė sklypo savininko senelis, norėdamas jame užkasti atsitiktinai rastus žmonių kaulus. Kapčius 7,7x5,7 m dydžio, sampilas 1–1,1 m aukščio (H_{abs} 89,20–89,26 m). **Perkasa 3** išmatuota taip, kad apimtų centrinę sampilo dalį bei šlaitą. Joje, kaip ir tikėtasi, rasta sampile užkastų žmonių kaulų, 2 geležinių peilių fragmentų, žalvarinė rozetinė aštuonlapė segė. Kapčiaus sampilas supiltas ant buvusio žemės paviršiaus, kurį sudarė pilkas

– 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6

1 pav. Senkapio situacijos planas: 1 – senkapio teritorija; 2 – 1999 m. B. Dakanio tyrimų vieta; 3 – ištirtos perkasos 1–3; 4 – ištirta perkasa 4; 5 – žvalyta teritorija; 6 – XX a. pradžios kapčiaus vieta. U. Budvydo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the old cemetery: 1 – the old cemetery's grounds; 2 – Dakanis' 1999 investigation sites; 3 – Trenches 1–3; 4 – Trench 4; 5 – the surveyed area; 6 – the early 20th-century manmade mound site.

2 pav. Kape 2 rasti radiniai: 1–6 – monetos; 7 – plačiaašmenis pentinis kirvis, geležis; 8 – kriauninis peilis, geležis. U. Budvydo nuotr.

Fig. 2. Finds from burial 2: 1–6 – coins; 7 – a broad axe, iron; 8 – a full-tang knife, iron.

žvyringas smėlis. Giliau fiksuotas įžemis – rusvas molis ar žvyringas priemolis. Jame šalia perkasos ŠR sienelės atsidengė dalis griautinio kapo 1. Aptikus palaidojimą priimtas sprendimas keisti tyrimų metodiką (aprobavus MAK) bei visiškai ištirti kapčiaus sampilą. Juolab kilo įtarimų, kad tai ne kapčius, kaip manyta anksčiau, o spėjamas pilkapis.

Perkasa 4 matuota kapčiaus vietoje. Ji 8,5 m ilgio, 6,3 m pločio. Vėliau ŠV sienelėje padarius 2,2x0,8 m dydžio išpjovą, bendras perkasos plotas siekė 55,3 m^2 (įskaitant ir 6 m^2 jau ištirtos perkasos 3 ploto). Perkasa buvo orientuota iš PR į ŠV. Sampilas tirtas ketvirčiais. Jame taip pat aptikta pavienių užkastų žmonių kaulų, archeologinių radinių nerasta. Apibendrinant tyrimų rezultatus, galime tvirtai teigti, jog XX a. pradžioje laidojimo paminklo vietoje išties buvo supiltas žemių kauburys (kapčius), kuriame norėta perlaidoti suardytų kapų žmonių kaulus arba įamžinti šioje vietoje esantį kapinyną. Pirmiausia ant buvusio paviršiaus supiltas 4,5x4 m dydžio ir 0,5–0,6 m aukščio kauburys, kuris vėliau paaukštintas iki 1,1–1,2 m. Supiltiniuose sluoksniuose degėsių ar įgilintų objektų neaptikta. Sampilo pagrindą sudarė buvęs pirminis žemės paviršius, žemiau kurio fiksuotas įžemis. Jame atsidengė 8 griautiniai kapai. 3 kapai (1, 3, 4) rasti sampilo ribose, likę – jo pakraščiuose ar už jo ribos. Mirusiuosius kapinyne stengtasi laidoti eilėmis.

Kapo 1 kontūras atsidengė 1,28 m gylyje (matuojant nuo sampilo centro). Kapo duobė ovalo formos, lygiais kraštais. Ji 1,85 m ilgio, 53 cm pločio. Duobė orientuota iš PR į ŠV (103–285^0). Degėsių ar medinio karsto požymių joje nestebėta. Tyrimo metu kapo ŠV dalyje ties duobės kraštu atsidengė 4 įvairaus dydžio akmenys, kurie tarsi juosė kapo galvūgalį. Dar vienas stambus akmuo aptiktas kojūgalyje, taip pat šalia duobės krašto. Akmenys 15x10–34x33 cm dydžio. Jie rasti įžemyje, natūralioje padėtyje ir su mirusiojo laidojimo apeigomis nesusiję. Mirusysis kape palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV. Rankos buvo ištiestos. Ties mirusiojo kairiuoju smilkiniu rastas žalvarinio auskaro fragmentas. Dar vienas auskaras aptiktas ties dubeniu. Įtveriamasis peilis, kaulinė adatinė ir geležinė grandis rasti šalia mirusiojo kairiojo šono, truputį žemiau dubens. Peilis gulėjo ašmenimis į apačią. Kapas datuotas XV a. II puse – XVII a. pradžia. Jame palaidota daugiau kaip 50 m. moteris.

Kapo 2 kontūras atsidengė 35–45 cm gylyje (H_{abs} 87,78–88,04 m). Mirusiojo kaulai aptikti truputį giliau, ties H_{abs} 87,57–87,62 m (57 cm gylyje). Dalis kapo buvo už sampilo ribos. Duobė ovalo formos, lygiais kraštais. Ji 2,35 m ilgio ir 88–90 cm pločio, orientuota iš PR į ŠV (121–295^0). Duobėje degėsių ar medinio karsto požymių nestebėta. Mirusysis kape palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV. Kairė ranka buvo ištiesta, dešinė nežymiai sulenkta ir plaštaka padėta ant dubens. Kojos ištiestos lygiagrečiai. Mirusysis palaidotas su įkapėmis

(2 pav.). Šalia dešiniojo žastikaulio viršutinės dalies rastas plačiaašmenis pentinis kirvis. Tarp šlaunikaulių, truputį žemiau dubens kaulų, gulėjo kriauninis peilis ašmenimis į apačią. Mirusysis palaidotas su odiniu kapšeliu ar pinigine, kurios fragmentų rasta virš dešiniojo klubo kaulo. Smulkių mineralizuotos odos fragmentų aptikta tik šalia monetų. 6 iš jų priskirtos Aleksandro denarams, viena greičiausiai skirtina Aleksandro pusgrašiui. Tarp monetų taip pat rasta geležinė grandis, kuri tikriausiai buvo skirta kapšelio ar piniginės tvirtinimui prie diržo. Kapas datuotas XVI a. I puse. Jame palaidotas 18–20 m. vyras.

Kapo 3 kontūras atsidengė 85 cm gylyje nuo sampilo viršaus (H_{abs} 87,82–88,86 m). Mirusiojo kaulai aptikti ties H_{abs} 87,65–87,71 m. Kapo duobė ovalo formos, lygiais kraštais, 2,1–2,15 m ilgio ir 60 cm pločio. Duobė orientuota iš PR į ŠV (140–320°). Joje degėsių ar medinio karsto požymių nestebėta. Mirusysis kape palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV. Rankos ištiestos išilgai kūno. Kaukolė rasta nenatūralioje padėtyje, stipriai atlošta veidu į viršų. Kojos ištiestos lygiagrečiai, ties keliais nežymiai išlenktos į vidų. Šalia kairiojo šlaunikaulio viršutinės dalies rastas geležinis kriauninis peilis ašmenimis į apačią. Moneta (Aleksandro denaras?) aptikta ties dešinės kojos pėda. Kapas datuotas XVI a. I puse. Jame palaidotas daugiau kaip 40 m. nenustatytos lyties individas.

Kapo 4 kontūras atsidengė 1,15 m gylyje nuo sampilo viršaus (H_{abs} 87,88–87,91 m). Mirusiojo kaulai rasti ties H_{abs} 87,62 m. Kapo duobė ovalo formos, 2,1–2,15 m ilgio ir 65 cm pločio. Duobė orientuota iš PR į ŠV (121–301°). Joje degėsių ar medinio karsto požymių nestebėta. Mirusysis kape palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV. Jo rankos nežymiai sulenktos ir padėtos ant dubens. Kojos buvo ištiestos lygiagrečiai, pėdos suglaustos. Ties juosmeniu kairiajame šone rastas akmeninis galąstuvas su žalvarine grandimi ir geležine sagtimi. Žemiau, dubens kairėje pusėje, rasti du kriauninio peilio fragmentai ir moneta (galbūt Aleksandro denaras). Kape, datuotame XVI a. I puse, buvo palaidotas daugiau kaip 40 m. vyras.

Kapo 5 kontūras atsidengė 25 cm gylyje (H_{abs} 87,80 m). Duobė ovalo formos, 1,3 m ilgio ir 60–65 cm pločio. Ji orientuota iš PR į ŠV (152–332°). Duobėje degėsių ar medinio karsto požymių nestebėta. Kape palaidotas vaikas (3 m ± 12 mėn.) galva orientuotas į ŠV. Išliko tik smulkūs kaukolės kaulai, kurių fragmentų rasta šalia dešiniojo kapo duobės krašto kapo ŠV dalyje. Duobės dugnas pasiektas ties H_{abs} 87,66 m. Vaikas palaidotas su juostiniu žiedu bei moneta.

Kapas 6 atsidengė 40 cm gylyje. Kontūras ryškus, lygiais kraštais. Š ir ŠR kontūro krašto dėl grunto savybių nepavyko fiksuoti. Kapo duobė buvusi ovalo formos, 1,8 m ilgio ir 55 cm pločio, orientuota iš PR į ŠV (111–291°). Joje degėsių ar medinio karsto požymių nestebėta. Dugnas ir mirusiojo kaulai pasiekti ties H_{abs} 87,70 m (50 cm gylyje). Mirusysis kape palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į PR. Jo dešinė ranka sulenkta stačiu kampu ir padėta ant juosmens. Kairė ranka sulenkta smailiu kampu ir padėta ant dešiniojo peties. Kojos ištiestos lygiagrečiai. Mirusiojo rankų riešus puošė dvi juostinės apyrankės, būdingos viduriniajam geležies amžiui Ant kairės rankos žastikaulio rastas kalkakmenio verpstukas. Geležinė yla aptikta šalia dešiniojo šlaunikaulio (ties viršutine jo dalimi). Kapas datuotas V a. viduriu – VI a. I puse. Remiantis radiniais bei antropologinių tyrimų duomenimis, kape buvo palaidota moteris (per 40 m.).

Bendras kapų 7 ir 8 kontūras atsidengė 35 cm gylyje. Tai du atskiri kapai. Dėl tankesnio užlaidojimo kapų duobės persidengė. Abiejų

3 pav. Kapuose 7 ir 8 rasti radiniai: 1 – grandis, žalvaris (kapas 7); 2 – neaiškios paskirties dirbinys, žalvaris (kapas 7); 3 – storagalė apyrankė, žalvaris (kapas 8); 4 – viela, geležis (kapas 8). U. Budvydo nuotr.

Fig. 3. Finds from burials 7 and 8: 1 – a loop, bronze (burial 7); 2 – an artefact of indeterminate purpose, bronze (burial 7); 3 – a bracelet with thickened terminals, bronze (burial 8); 4 – wire, iron (burial 8).

kapų kontūras apytiksliai 2,1 m ilgio ir 0,9–1,1 m pločio. Sprendžiant iš geriau išlikusios PR dalies, kontūras buvęs keturkampio formos, užapvalintais galais, orientuotas iš PR į ŠV (113–293°). Abiejų mirusiųjų kaulai atsidengė ties H_{abs} 87,74 m (45–48 cm gylyje).

Kape 7 mirusysis buvo palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV (105–285°). Mirusiojo rankos nežymiai sulenktos ir padėtos ant dubens. Kojos buvo ištiestos lygiagrečiai, pėdos suglaustos. Krūtinės srityje (žemiau krūtinkaulio) rasta žalvarinė grandis (3: 1 pav.). Dar vienas neaiškios paskirties žalvarinis dirbinys (3: 2 pav.) rastas šalia rankos dilbio, netoli kairiojo klubo kaulo. Dirbinys trapecijos formos, pagamintas iš skardos. Plačiausioje dalyje yra dvi kilpelės tvirtinimui. Vidinėje dalyje yra mineralizuotos odos fragmentų. Kapas datuotas V a. viduriu – VI a. I puse. Jame buvo palaidotas nenustatytos lyties daugiau kaip 50 m. individas

Kape 8 mirusysis buvo palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV (119–298°). Galvūgalis suardytas. Kaukolės kaulai sutrupinti, išliko ne visi. Mirusiojo kairė ranka sulenkta smailiu kampu ir plaštaka uždėta ant kairiojo peties. Dešinė ranka sulenkta stačiu kampu ir uždėta ant juosmens. Kojos buvo ištiestos lygiagrečiai. Pėdų kaulai neišliko. Mirusiojo kairės rankos riešą puošė storagalė apyrankė (3: 3 pav.). Nedidelis geležinės vielos fragmentas (3: 4 pav.) aptiktas krūtinės srityje. Remiantis ^{14}C tyrimų rezultatais, kapas datuotas V a. viduriu – VI a. I puse. Kape palaidotas nenustatytos lyties 16–18 m. individas.

2021 m. archeologinių tyrimų metu nustatyta, kad spėjamo Naujasodžio kapinyno teritorijoje yra išlikęs laidojimo paminklas su griautiniais kapais. Kapinyne su pertraukomis laidota nuo V iki XVII a. Tyrimo metu rasti radiniai perduoti DKIM.

Naujasodis Old Cemetery

In 2021, a field evaluation (a survey of the whole site and the excavation of Trenches 1–3 (5x2 m each) and an excavation (Trench 4 (8.5x6.3 m or 55.3 m^2) were conducted on the grounds of Naujasodis Old Cemetery (Radviliškis District, Central Lithuania). In all, 79.3 m^2 were excavated (Fig. 1). It was determined that the suspected barrow was a manmade mound that had actually been created in the early 20th century at a location where a cemetery had existed in the second half of the 15th – early 17th centuries. The mound was found to contain human bones from disturbed burials and some finds. Trench 4, which was excavated at the site of this mound, yielded 5 contemporary inhumations (1–5) (Fig. 2) as well as three inhumations (6–8) with mid-5th – first half of the 6th-century grave goods (Fig. 3). Thus, a flat cemetery from a Middle Iron Age community on the border between the Samogitia and Semigallian ethno-cultures has also survived at the old cemetery site.